

De oprichting en het reglement van het Cremersgilde te Weert in 1652

WANNEER men de „Chroniek van de Heerlijkheid Weert”, samengesteld door A. Flament, naslaat ¹⁾ vindt men daar enkele summier gegevens betreffende het gildewezen in Weert. Zo staat onder het jaar 1378 vermeld de oprichting van het gilde van het wolambacht, onder 1464 de oprichting van het timmermansgilde ²⁾ en onder 1471 het ontstaan van het kleermakersgilde. Bijzonderheden over het schoenmakersgilde en het smedenambacht zijn te vinden in de jaargangen 1894 en 1895 van het weekblad „Het Kanton Weert”. Het bestaan van een Cremersgilde te Weert kon men slechts vermoeden, afgaande op het bestaan van dit gilde in andere steden. Eerst onlangs kon uit het archief van de St. Martinuskerk te Weert het bestaan van dit gilde in Weert worden bevestigd. Dit archief bevat n.l. een cijnsregister in foliantformaat uit de 17e en 18e eeuw. Naast aantekeningen omtrent de „cijnsen” der Parochiekerk bevat het register talrijke afschriften van contracten, stichtingen, processen, e.d., waarin de parochiekerk belanghebbende partij was. Deze copieën zijn in dit register bijeengebracht door Pastoor-Deken Henr. Theod. Bisterveldt ³⁾ en wel, volgens bijgevoegde verklaring van deze persoon, nauwkeurig naar het origineel. Zo vindt men op pag. 466 e.v. „*Erectie vande Cremersgilde ende desselve Privilegiën*”. In het jaar 1652 richtten de „cremers ⁴⁾, vetwaeriers ⁵⁾ ende winckelhouders” van Weert een verzoek tot Gravinne Magdalena van Egmond, Princesse van Chimay en van 1629–1663 Vrouwe van Weert, Nederweert en Wesseme, om zich in navolging van andere steden tot een gilde te mogen verenigen. In dit request zetten zij uiteen hoe steeds meer vreemde kooplieden van buiten Weert hun waren in de stad Weert en op de buitenijen te koop kwamen aanbieden tot nadeel van de Weerter kooplieden, die zich in hun bestaan bedreigd zagen. De requestanten beschouwden deze onbillijkheid des te groter, daar de koopmansstand van Weert haar aandeel moest leveren in de leniging van de talrijke stadslasten en oorlogsbelastingen, terwijl vreemde kooplieden hiervan vrij waren. In andere steden was men hiertegen beschermd

door een eigen gilde met bijzondere privilegiën. Deze klachten vonden een gunstig onthaal bij Vrouwe Magdalena en bij ordonnantie van 20 November 1652 werd ook te Weert de oprichting van een dergelijk gilde toegestaan onder de naam van „Het Cremersgilde van St. Nicolaes”. Bij dezelfde ordonnantie werd ook het reglement van het op te richten gilde vastgesteld, zoals dit hieronder is opgenomen, bevattende talrijke bepalingen betreffende de samenstelling van het bestuur, de voorwaarden voor het lidmaatschap, de rechten en plichten enz.

Belangrijk voor de St. Martinuskerk was de bepaling (art. 20), dat de Gildemeesters gehouden zullen zijn om ten eeuwige dage op kosten van het gilde twee glazen ramen in de parochiekerk te onderhouden, welke ramen zouden aangewezen worden door de toenmalige pastoor. Deze bepaling en de omstandigheid, dat deze aanwijzing door de pastoor nog nimmer was geschied, zal wel de reden voor Pastoor Bisterveldt geweest zijn om dit reglement van het gilde vast te leggen in het bovengenoemd register. Immers na de oprichtingsakte en het reglement in hun geheel gecopieerd te hebben, neemt hij ook de aantekening over, die door hem zelf op 3 Januari 1711 aan de achterzijde van de originele akte was geplaatst. Hierin herinnerde hij eraan, dat de in art. 20 van het reglement bedoelde aanwijzing door de pastoor nimmer was gedaan door zijn voorgangers. Hij achtte het daarom als zijn goed recht dit verzuim te herstellen en wees voor het onderhoud door het gilde aan het raam naast het St. Antoniusaltaar en het raam naast het altaar van St. Nicolaas, „synde tegenwoordigh in goeden staet sonder eenighe reparatie noodigh te hebben”.

Over de verdere lotgevallen van het cremersgilde, zijn bloei en zijn ontwikkeling hangt nog de dichte sluier van de historie. Er ontbreken de nodige gegevens om zijn betekenis voor de stad Weert vast te stellen. Het einde zal evenals voor de meeste andere gilden wel gekomen zijn bij de doorvoering van de ideeën der Franse Revolutie in het door de Franssen ingelijfde gebied.

Erectie vande Cremersgilde ende desselve Privilegiën

Articula.

1.

Eerstelijck dat niemant in de voors. Gilde sal geadmitteert noch ontfangen worden, dan eerelijcke luijden doende Professie van de H. Catholijcke Apostolijcke Romsche Religie, ende dat hij eerst sal hebben de poirterschap deeser Stadt, ende Inwoonder derselver.

Ten anderen dat soo eenighe inwoonderen, ende andere winckelhoudende binnen deeser Stadt begeerden onder deese tegenwoordige Gilde geadmitteert ende ontfangen te worden, dat dieselve naer die publicatie van deesen binnen drie maenden inclusivelijcken gehouden wesen sullen, den eenen soo wel als den anderen te betalen ses goltgulden van iusten gewichte, waer van het eerste deerdendeel sal genieten den Heer, het tweeden deerdendeel die voors. Gilde, ende het leste deerdendeel die parochiaele Kercke binnen Weerd.

2.

Item sullen daer gestatueert ende gecosen worden vier gequalificeerde Gildemeesters, die welcke gehouden sullen wesen die Gilde voor te staen, ende te gouverneeren, ende sullen dieselve verobligeert wesen, daer voor haeren Eedt te doen in handen van den Schouteth ofte Gecommitteerden, den welcken wij tot dijen eijnde authoriseeren bij deesen.

3.

Item dat sij noch sullen moghen kiezen acht andere eerelijcke mannen, om te nemen kennisse ende judicature van saecken, dependerende alleenlijck van die voors. Gilde, die welcke vier ende acht personen, ofte parthijen derselver, sullen moghen jaerlicx op Sinte Niclaes dagh, hennen patroon, haer veranderen, ende andere substitueren ofte aenstellen.

4.

Item dat die Deekens ofte Gildemeesters van die voors. Gilde, altoos sullen moghen mit onsen advise ofte Gecommitteerde, veranderen, verheughen, ende verminderen die amenden die gestatueert sijn, ende nochmaels gestatueert mochten worden tot proffijt van de gemeyne welvaert vande voors. Gilde.

5.

Item dat in cas van differentien ende procesen op het [stuk] vande voors. Gilde die Craemers, vetwaeriers ende winckelhouders, sullen moghen getuygenisse geven naer avenant vande Costume gebruyckt bij andere Gilden.

6.

Item van alle amenden die vallen sullen in de voors. Gilde, refereren wij voor ons een derdendeel, daarvan sij sullen moeten doen reeckeninghe aen onsen Schouteth, die daervan aen ons sal moeten verantwoorden in reeckeningen, ende d'ander derdendeel voor die voors. Gilde, ende het leste derdendeel voor die Parochiale Kercke alhier, daer van sy gehouden sullen sijn te doen reeckeninghe, voor de ouderlingen ende Officieren van de voors. Gilde hierboven verhaelt; alle welcke amenden sullen sijn executabel bij ende door den Knaeb ⁶⁾ van de voors. Gilde, den welcken sij sullen moghen daer toe constitueren, ende in cas van oppositie ende resistentie bij den Officier oft Schouteth mit kennisse van saecke.

7.

Item de Soonen van ouders in de voors. Gilde gebooren, sullen hebben ende genieten die privilegien ende vrijheden der voors. Gilde, ende die dochters die halve.

8.

Item alle weduwen insgelijcken sullen vrey sijn in de voors. Gilde, gedurende haeren weduwelijcken Staet, ende soo sij kommen te trouwen mit eenen vremden man maer die halff privilegien genieten van de voors. Gilde.

9.

Item soo verre den incommer een vuytlen-dighen ende vremdelinck is, sal gehouden sijn te bringen bescheedt van den Pastoor ende overheyt der plaetsen daer hij gewoont heeft, ende te thoonen van wat staet, naem, faem ende leven hij geweest is.

10.

Item niemant en is geoorlofft waeren van Coopmanschappen, raeckende Cremerijen, vet-

waarijen als voors. met nederslaende vensters vuyt te hangen, ende te coopstellen, tensij hij hem vande Gilde-gerechtigheijt ierst sal hebben bevrijdt ende versien.

11.

Item dat gheene vremden oft vuytheymsche coopluijden hen en sullen moghen onderstaen, soo in de weecke als oock op mercktdaeghen (behalven Jaermerckten) eenighe waeren te Coope te bringen tensij dat sij luijden die selve voor eerst aen die Gildemeesters angegeven hebben, ende die selve aen niemand en anders verbringen dan alleen aen die gheene die haare vrijheden absoluyt in die voors. Gilde sijn hebbende; dat op pene ende verbeurte vande selve waeren, ende de weerde der selver, waer van wij genieten sullen een derdendeel, ende het andere derdendeel de voors. Gilde, ende het resterende derdendeel de voors. Kercke.

12.

Noch en sullen gheene vremde Craemers ofte Coopluijden hen moghen onderstaen, neder op stapels te leggen, soo int grosse, als oock in parceel, in huysen, herbergen, Camers, noch oock in andere plaetsen verdonckeren, tensij int korte oft int langhe, raeckende de waeren vant voors. Gilde als boven, gheene daervan vuytgescheijden, mitter ellen, maete ofte gewichte vuyt te slijten, op pene van verbeurten t'selve ontdaene goedt, ende waeren dat in dusdanighe insetters huysinge bevonden sal worden.

13.

Item oft daer eenighe bevonden worden, die alsulcke insettingen als voors. tot preiudicie ende naerdeel vande voors. Gilde hulpen bedrieven, oft deselve in hunne huysen logeerden oft oock verborgen, ende dat daer questie omme quaeme te gerijsen, soo sullen alsulcke herbergiers, oft andere ophouders, hun hierinne mit eede gehouden sijn te expurgeren, nopende alsulcke ophoudinghe, van dusdaenige vremde Cramers ende Coopluijden met haere waeren, ende oft daer alsulcke herbergiers oft andere ophelders bevonden worden, die selve sullen verbeuren ses goltguldens, waer aff wij sullen genieten een derdendeel, ende een derdendeel die Gilde, ende 't ander derdendeel d'kercke.

14.

Item dat oock gheene (niemant vuytgescheijden) die deese voors. Gilde vrijheijden sijn genietende ende gebruijckende hun sullen onderstaen, eenighe vremde Craemers ofte Coopluijdens mit conniventie ofte onder het pretext van hunne vrijheijt mit factorijen ofte andere behulpsele behulp doen, 't welck soude moghen strijcken tegen der gemeyne Gildts welvaerdte ende privilegien, ende dat alsulcke ingesetene Gildebroeders daerinne fautich bevonden worden ofte suspect waeren, sullen sij hun daer aff bij eede hebben te expurgeren, ende worden sij dan fautich bevonden, soo sullen alsulcke fauteurs verbeuren drie Jaeren hunne vrijheeden mit deselve waeren ende de weerde derselver, waer aff zal genieten den Heere een derdendeel, ende een derdendeel de Gilde, ende het ander derdendeel de Kercke voors.

15.

Item dat niemant van de ingesetenen off he der Gilden vrijheden sijn hebbende ofte niet, hem en sal onderstaen eenighe waeren van Coopmanschappen nopende de voors. Gilde te coopen ofte houden van Krijghsvolck, sonder deselve al ierst aende Gildemeesters aengedient te hebben op pene van arbitraelijck gestrafft te worden van de voors. Gildemeesters, te verdeijlen als voor.

16.

Item dat die Gildemeesters ten overstaen van haere acht mannen sullen meughen kennisse nemen van alle saecken haer Gilde aengaende, de gegraveerden sijne appellatie tot onsen Gerichte voorbehouden, alwaer 't selve gedisputeert ende gedecideert sijnde sal verblieven sonder voordere appellatie.

17.

Item dat in conformiteit van andere deeser onser Heerlijckheijt geprivilegieerden Gilden, den Gildebroeders georloffte sal wesen mit henne Gildemeesters ende Cnaep in te maenen ende te panden allen ende een Iegelijcken onder deese Jurisdictione ende van Nederweert resorteerende, voor alle kleijne schulden van haere waren ende Craemerije gemaect ende verkocht ter somme van ses gulden brabant.

18.

Ende gemerckt de Intentie ende voornemen vande voornoemde Gilde is de Gemeijne en de hunne welvaert streckende tot Godts ende sijnder liever Heijligen Eere ende glorie, aen welcken sij hun goet voornemen mits deesen toeschrieven, soo is henne resolutie, alhier inde Parochie Kercke solemmelijcken ter Ehren van St. Nicolaes hennen Patroon samtelijck in de Misse hen tijdelijck op den selven feestdagh te erschienen ende die niet en compareert sonder wettige excuse ende redenen sal verbeuren twelff stuijvers brabant, datelijck aen onsen Patroon te vervallen, ende soo wie te spaede komt, naer het singen des Epistels, sal datelijck te verbeuren ses stuijvers, als wanneer een Iegelijck sijn devotie gedaen sal hebben, sal gehouden sijn een offerhande te doen ter eeren vanden voors. Patroon.

19.

Item dat alle degheene soo voor datum van deese erectie der voornoemde Gilde, ofte naer datum van deese opene brieven van octroy int voors. Gilde begeeren te comen, eerst ende voor al sullen hebben te leveren aen die voors. Gildemeesters eenen oprechten leeren emmer tot behoeff vande stadt ter erkentnisse van de Gilde meesters mit twee ponden was tot ten outaer van Sinte Niclaes te gebruycken.

20.

Item sullen de Gildemeesters nu sijnde ende

naermaels commende gehouden wesen tot laste van de Gilde ten eeuwighen daeghen te onderhouden twee gelaesen vensteren inde Parochiaele Kercke alhier bij den Heere Pastoor aen te wijsen.

21.

Item soo verre hiernaermaels vuyt t'voors. octroy ende Statuten soude moghen spruyten eenighen naedeel ende prejudicie tegens onse Hooghheijts Rechten ende preeminentien oft van onse erffgenaemen ofte naercomelingen, soo reserveeren wij voor ons ende onse voors. naercommelingen eewelijck d'interpretation, reformatie ende revocatie van alle dat in deese saecke in eeniger manieren soude commen daertegens contrarieren.⁷⁾

J. HENKENS

¹⁾ Publications 1892.

²⁾ Zie ook Publications 1920: „De Gildebrief en het Reglement van het Timmerliedenambacht te Weert” door Fr. Donatus van Adrichem O.F.M.

³⁾ Pastoor te Weert van 20 October 1680-Juni 1723. Zie: Jos Habets „Geschiedenis van het Bisdom Roermond IIIdeel pag. 372.

⁴⁾ Kleinhandelaar; hij, die koopwaren uit een kraam verkoopt; ook winkelier, kruidenier.

⁵⁾ Handelaar in vetwaren, of in kruidenierswaren in het algemeen.

⁶⁾ Dienaar of knecht; ieder, die als knecht of als gezel bij een ambacht werkzaam is en de hoedanigheid van meester nog niet verkregen heeft (handwerksgezel).

⁷⁾ Deze Privelegiën worden hier gedrukt naar het handschrift genaemd in de voorgaende kolom 49.